

Фінанси

УДК 336.14:352(477):355.01

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20627548>

Трансформація парадигми фінансової безпеки регіону в умовах війни

Погріщук Галина Борисівна

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування, Вінницький навчально-науковий інститут
економіки ЗУНУ, 21022, вул. Гонти, 37, м. Вінниця, Україна,
<https://orcid.org/0000-0001-6410-0594>

Прийнято: 19.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

Анотація. У статті досліджено трансформацію парадигми фінансової безпеки регіону в умовах війни з урахуванням просторової диференціації впливу воєнних загроз та структурних змін у функціонуванні регіональних фінансових систем. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні концептуальних змін у змісті фінансової безпеки регіону та формуванні механізмів її забезпечення в умовах воєнного стану. У процесі дослідження використано системний та структурно-функціональний підходи, методи порівняльного аналізу, узагальнення та типологізації регіонів за типом території, рівнем воєнних ризиків і ступенем збереження фінансового потенціалу. Встановлено, що в умовах війни фінансова безпека регіону втрачає виключно стабілізаційний характер і набуває ознак багаторівневої адаптивної системи, орієнтованої на забезпечення життєздатності територій. Обґрунтовано диференціацію регіонів за типами фінансової безпеки залежно від інтенсивності воєнних ризиків: від деформованих систем на тимчасово окупованих територіях до стабілізаційно-зростаючих моделей у регіонах відносної безпеки. Визначено, що ключовими детермінантами

фінансової стійкості стають рівень інституційної спроможності, доступ до фінансових ресурсів, структура бюджетних доходів та здатність до швидкої адаптації управлінських рішень. Запропоновано узагальнену систему заходів забезпечення фінансової безпеки, що враховує специфіку кожного типу регіонів. Доведено, що воєнні умови зумовлюють якісну трансформацію фінансової безпеки регіону як наукової дефініції, яка переходить від орієнтації на розвиток до забезпечення функціональної стійкості та відновлювальної спроможності. Отримані результати створюють підґрунтя для подальших досліджень у напрямі формування механізмів повоєнного відновлення регіональних фінансових систем та підвищення їх адаптивної стійкості до кризових шоків.

Ключові слова: регіональна фінансова система, фінансова політика, публічні фінанси, місцеві бюджети, воєнні ризики, адаптивна стійкість.

Transformation of the paradigm of regional financial security under conditions of war

Halyna Pohrishchuk

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Finance, Banking and Insurance, Vinnytsia Educational and Research Institute of Economics of WUNU,
21022, 37 Gonty St., Vinnytsia, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0001-6410-0594>

Abstract. In the article the transformation of the paradigm of financial security of the region in war conditions was investigated, taking into account the spatial differentiation of the impact of military threats and structural changes in the functioning of regional financial systems. The purpose of the study is to substantiate conceptual changes in the content of financial security of the region and the formation of mechanisms for its provision in martial law. In the process of the study, systemic and structural-functional approaches, methods of comparative analysis, generalization

and typology of regions by type of territory, level of military risks and degree of preservation of financial potential were used. It was established that in war conditions, financial security of the region loses its exclusively stabilizing character and acquires the features of a multi-level adaptive system focused on ensuring the viability of territories. The differentiation of regions by types of financial security depending on the intensity of military risks is substantiated: from deformed systems in temporarily occupied territories to stabilization-growing models in regions of relative security. It is determined that the key determinants of financial stability are the level of institutional capacity, access to financial resources, the structure of budget revenues and the ability to quickly adapt management decisions. A generalized system of measures to ensure financial security is proposed, which takes into account the specifics of each type of region. It is proven that war conditions cause a qualitative transformation of the financial security of the region as a scientific definition, which moves from an orientation towards development to ensuring functional stability and recovery capacity. The results obtained create a basis for further research in the direction of forming mechanisms for the post-war restoration of regional financial systems and increasing their adaptive resistance to crisis shocks.

Keywords: regional financial system, financial policy, public finance, local budgets, military risks, adaptive resilience.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасні трансформаційні процеси, зумовлені тривалими воєнними діями на території України, кардинально змінюють умови функціонування регіональних фінансових систем, що, у свою чергу, актуалізує переосмислення теоретико-методологічних засад фінансової безпеки регіону. У традиційних макроекономічних умовах фінансова безпека регіону здебільшого розглядається як відносно стабільна характеристика, пов'язана із збалансованістю бюджетних потоків, достатністю фінансових ресурсів, інвестиційною привабливістю та стійкістю фінансової інфраструктури.

Однак в умовах війни зазначені параметри зазнають суттєвих деформацій, що проявляється у порушенні фінансових потоків, зниженні дохідної бази бюджетів, зростанні залежності від зовнішньої фінансової допомоги та різкому посиленні ризиків функціонування регіональних економічних систем.

Наукова проблема полягає у відсутності цілісного теоретико-методологічного підходу до пояснення трансформації парадигми фінансової безпеки регіону в умовах війни. Існуючі концепції переважно сформовані для стабільного економічного середовища та не враховують асиметрію регіонального розвитку, зміну бюджетних пріоритетів і посилення залежності від централізованих та зовнішніх фінансових ресурсів. При цьому зв'язок проблеми з науковими завданнями полягає у необхідності уточнення сутності фінансової безпеки регіону в кризових умовах та обґрунтування нової парадигми її функціонування. У практичному вимірі зазначене спрямовано на удосконалення механізмів управління регіональними фінансами, підвищення ефективності бюджетної політики та забезпечення фінансової стійкості територій в умовах воєнних загроз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика фінансової безпеки регіону посідає важливе місце у вітчизняній економічній науці та розвивається у межах кількох взаємопов'язаних напрямів: теоретико-методологічного осмислення сутності фінансової безпеки, оцінювання її рівня, дослідження інституційних механізмів забезпечення, а також адаптації до умов воєнного стану.

Фундаментальні засади трактування фінансової безпеки регіону сформовано С. Бурлуцьким та С. Бурлуцькою, які розглядають її як похідну від стійкості фінансової системи регіону в умовах децентралізації [1]. Теоретичні засади фінансової безпеки регіону поглиблено М. Виклюк, О. Ляхович й Л. Піддубною та Ю. Неустроєвим, які деталізують структуру фінансової безпеки та описують її складові [2; 3; 4]. Ю. Нікольчук систематизує наукові підходи до ідентифікації фінансової безпеки регіону та визначає принципи її забезпечення.

[5]. В. Матвійчук і Р. Нешко фінансову безпеку регіону характеризують як складову фінансової безпеки держави, що дозволяє інтегрувати регіональний і національний рівні аналізу даної дефініції [6]. Н. Руцишин і З. Костак пропонують механізм забезпечення фінансової безпеки регіону на інноваційних засадах [7].

Вагомий внесок у розвиток методичного інструментарію здійснили О. Чепурний та А. Дерюга, які запропонували інтегрований підхід до оцінювання рівня фінансової безпеки регіону [8]. Подібну методичну спрямованість мають О. Дмитрієва та О. Мордовцев, які обґрунтовують напрями удосконалення оцінювання фінансової безпеки регіонів з урахуванням багатокомпонентності фінансових систем [9].

Окремий науковий напрям становлять дослідження фінансової безпеки територіальних громад, зокрема Н. Бак акцентує увагу на ресурсному забезпеченні та загрозах розвитку громад [10]. У цьому контексті О. Парубець та Ю. Дуброва розглядають трансформацію механізмів забезпечення фінансової безпеки громад в умовах воєнного стану [11].

Суттєвий розвиток наукової думки відбувся після повномасштабного вторгнення, коли акцент досліджень змістився у площину воєнної економіки. Так, Л. Будник, О. Ронська та Л. Лісецька описують фінансову безпеку як ключовий елемент стійкості держави в умовах воєнного стану [12]. Аналогічно І. Доцяк та І. Плєць зосереджують увагу на трансформації фінансової безпеки України під впливом воєнних загроз [13]. Н. Ситник і Б. Кравченко вивчають сучасні виклики та ризики фінансової безпеки держави в умовах війни, що мають безпосередній вплив і на регіональний рівень [14].

Водночас у новітніх публікаціях простежується формування підходів до адаптації фінансових систем територій до умов воєнного стану. Зокрема, Г. Східницька, Т. Шматковська та Р. Хірівський аналізують фінансову безпеку територіальних громад у контексті децентралізації та воєнних викликів [15]. У міжнародному вимірі А. Буряк і М. Пашко розкривають механізми нейтралізації

глобальних фінансових загроз, що актуалізує ризик-орієнтований підхід до фінансової безпеки [16].

Таким чином, існуючі наукові підходи створюють вагоме теоретико-методологічне підґрунтя для дослідження фінансової безпеки регіону, однак не забезпечують комплексного бачення її трансформації в умовах війни. Це зумовлює необхідність подальшого розвитку наукових підходів, спрямованих на формування нової парадигми фінансової безпеки регіону, що враховує сучасні виклики, ризики та адаптивні механізми функціонування регіональних фінансових систем.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний науковий доробок, проведений аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про наявність низки невирішених проблем. По-перше, більшість досліджень зосереджена або на загальнотеоретичних аспектах фінансової безпеки регіону, або на її окремих складових, що зумовлює фрагментарність наукового знання. По-друге, недостатньо розробленим залишається питання трансформації самої парадигми фінансової безпеки регіону в умовах війни, зокрема переходу від моделі стабільності до моделі адаптивної стійкості та виживання. По-третє, існує обмежена кількість досліджень, які комплексно враховують просторову диференціацію регіонів за рівнем воєнних ризиків та її вплив на фінансову спроможність територій.

Причини зазначених наукових прогалин значною мірою пов'язані з новизною та динамічністю воєнних викликів, які суттєво трансформують економічне середовище та випереджають розвиток теоретичних підходів. Крім того, складність об'єкта дослідження, що поєднує фінансові, інституційні та безпекові аспекти, обумовлює фрагментарність наукових розробок і домінування галузевих підходів.

Невирішеність окреслених питань є критичною для повноцінного розуміння фінансової безпеки регіону як багатовимірного явища, особливо в умовах війни, коли традиційні механізми фінансового управління втрачають

ефективність. Без формування цілісної концепції неможливим є розроблення адекватних заходів забезпечення фінансової стійкості регіонів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретико-методологічне обґрунтування трансформації парадигми фінансової безпеки регіону в умовах війни та формування цілісного підходу до визначення її сутності, специфіки й механізмів забезпечення з урахуванням сучасних безпекових викликів.

Досягнення поставленої мети зумовлює необхідність вирішення взаємопов'язаних завдань, які логічно відображають структуру дослідження:

- узагальнення та критичний аналіз існуючих наукових підходів до трактування фінансової безпеки регіону;
- формування авторського визначення фінансової безпеки регіону, яке інтегрує різноманітні наукові підходи;
- обґрунтування зміни змістовної природи фінансової безпеки регіону – від моделі стабільного розвитку у звичайний період до моделі адаптивної стійкості та фінансової життєздатності у період війни;
- виявлення особливостей забезпечення фінансової безпеки різних типів регіонів України, що дозволяє розкрити її просторово-асиметричний характер.

Реалізація зазначених цілей має важливе наукове та практичне значення, оскільки дозволяє розширити теоретичні уявлення про фінансову безпеку регіону як динамічне поняття та створити підґрунтя для розроблення ефективних механізмів фінансової політики в умовах воєнного стану, що відповідають сучасним викликам сталого розвитку регіональних фінансових систем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова безпека регіону набуває особливого значення в системі забезпечення національної економічної стійкості, оскільки саме на регіональному рівні формується базова інфраструктура фінансових потоків, акумулюються бюджетні ресурси, реалізуються соціальні зобов'язання держави та забезпечується функціонування ключових елементів економічної активності. За звичайних умов вона виступає

індикатором збалансованості розвитку територій, відображаючи здатність регіону генерувати достатні фінансові ресурси для задоволення власних потреб і підтримання поступального економічного зростання.

В умовах війни значення фінансової безпеки регіону істотно посилюється, оскільки вона перетворюється на один із ключових факторів забезпечення життєздатності відповідної територіальної соціально-економічної системи. Руйнування виробничої інфраструктури, порушення логістичних зв'язків, релокація бізнесу, зростання бюджетного навантаження та посилення залежності від централізованих і міжнародних фінансових ресурсів зумовлюють радикальну трансформацію механізмів функціонування регіональних фінансів. У цих умовах фінансова безпека набуває не лише економічного, а й безпекового, соціального та управлінського виміру, стаючи критично важливою передумовою збереження соціальної стабільності та мінімально необхідного рівня публічних послуг. Зазначене зумовлює необхідність концептуального переосмислення сутності фінансової безпеки регіону як інтегрованої дефініції, що поєднує елементи стійкості, здатності до адаптації, ресурсної достатності та інституційної спроможності протидіяти загрозам

У сучасній науковій літературі поняття «фінансова безпека регіону» характеризується значною варіативністю трактувань, що зумовлено багатовимірністю самої дефініції, її міждисциплінарним характером та різними дослідницькими акцентами.

Так, Бак Н. розглядає фінансову безпеку регіону крізь призму ресурсного підходу, де ключовим є забезпечення захищеності фінансових інтересів регіону та достатності фінансових ресурсів для задоволення його потреб [Бак, с.101]. Такий підхід акцентує увагу на кількісно-якісних параметрах фінансового забезпечення регіонального розвитку, проте обмежується переважно статичним баченням фінансової безпеки, не повною мірою враховуючи динаміку загроз і механізми їх нейтралізації.

Системно-стабілізаційний підхід пропонують Бурлуцький С. В. і

Бурлуцька С. В., які визначають фінансову безпеку регіону як похідну від стійкості фінансової системи та її здатності протистояти дестабілізуючим чинникам, забезпечуючи збалансований розвиток економічної, соціальної та екологічної сфер [1, с.18]. Подібної позиції дотримується Нікольчук Ю. М., який наголошує на стійкості до внутрішніх і зовнішніх загроз та ефективності використання фінансових ресурсів [5, с.75], а також Чепурний О. й Дерюха А., які підкреслюють значення фінансової незалежності, самодостатності та стабільності регіону [8, с.28]. У межах цього підходу фінансова безпека постає як системна характеристика, що відображає здатність фінансової системи до самозбереження та розвитку, однак при цьому науковці недостатньо деталізуються суб'єктні інтереси та інституційні механізми її забезпечення.

Водночас Виклюк М. І. розширює системно-стабілізаційний підхід, доповнюючи його елементами незалежності фінансової системи та її спроможності забезпечувати достатній обсяг ресурсів для підтримки соціально-економічної стабільності та протидії загрозам [2]. Це дозволяє частково інтегрувати ресурсний і безпековий компоненти, однак зберігається певна узагальненість у визначенні механізмів досягнення такої стабільності.

Суттєво поглиблений, функціонально-інституційний підхід представлений у дослідженнях Дмитрієвої О. І. та Мордовцева О. С., які трактують фінансову безпеку регіону як стан фінансово-грошових потоків у межах різних підсистем (бюджетної, банківської, інвестиційної, валютної тощо), що характеризуються збалансованістю, стійкістю та здатністю протидіяти загрозам [9, с.73]. Даний підхід є одним із найбільш комплексних, оскільки враховує структурну складність фінансової системи, проте його недоліком є певна громіздкість і складність універсалізації.

Окрему групу становлять підходи, що акцентують увагу на захисній природі фінансової безпеки. Зокрема, Неустроєв Ю. Г. визначає її як стан захищеності життєво важливих інтересів регіону, підприємств і населення від різноманітних фінансових загроз, пов'язаних із дефіцитом ресурсів, їх

незбалансованістю та ліквідністю [4, с.51]. Перевагою такого підходу є чітка орієнтація на ризики та загрози, однак він звужує зміст поняття, ігноруючи її функцію регіонального розвитку.

Інший ракурс представлено у працях Матвійчука В. І. та Нешка Р. М., які розглядають фінансову безпеку регіону як індикатор рівня його фінансового розвитку, що проявляється через стан державних фінансів, інвестиційного клімату, підприємницької активності та рівня життя населення [6, с.128]. Такий індикативний підхід дозволяє кількісно оцінювати фінансову безпеку, проте фактично підміняє її сутність системою показників.

Важливим є також підхід Руцишина Н. М. і Костак З. Р., які трактують фінансову безпеку через фінансову автономію регіону, що проявляється у контролі над ресурсами та здатності реалізовувати конкурентні переваги [7, с.537-538]. Аналогічні акценти простежуються і в роботах Чепурного О. та Дерюхи А., які описують фінансову безпеку як умову фінансової системи та бюджетних відносин, яка забезпечує фінансову незалежність регіону, його самодостатність та стійкість з метою підтримки стабільного соціально-економічного розвитку [8, с.28]. У цьому випадку фінансова безпека ототожнюється з фінансовою незалежністю, що є важливим, але не вичерпним її аспектом.

Завершує спектр підходів позиція Ляхович О. О. та Піддубної Л. В., які пов'язують фінансову безпеку регіону зі стабільністю функціонування економіки та реалізацією заходів щодо запобігання ризикам [3, с.82]. Даний підхід має прикладний характер, однак не розкриває глибинної сутності фінансової системи.

Відтак проведений аналіз засвідчує, що наукові підходи до визначення фінансової безпеки регіону можна умовно згрупувати за такими напрямками: ресурсний, системно-стабілізаційний, функціонально-інституційний, захисний, індикативний та автономно-суверенний. Кожен із них відображає окремі аспекти досліджуваного поняття, однак жоден не забезпечує їх повної інтеграції. Це зумовлює необхідність формування комплексного підходу, який би поєднував

характеристики стійкості, захищеності, ефективності використання ресурсів, інституційної спроможності та орієнтації на довгостроковий розвиток регіону.

З урахуванням зазначеного доцільно сформулювати авторське визначення поняття «фінансова безпека регіону» як інтегрованої характеристики стану та спроможності регіональної фінансової системи, що відображає її здатність забезпечувати збалансоване формування, розподіл і використання фінансових ресурсів, гарантувати захист фінансових інтересів усіх суб'єктів регіону, підтримувати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, а також адаптивно трансформуватися відповідно до змін соціально-економічного середовища з метою досягнення сталого розвитку регіону.

За звичайних умов фінансова безпека регіону розглядається як інтегральна характеристика стабільного функціонування регіональної фінансової системи, що забезпечує збалансованість бюджетних потоків, достатність ресурсної бази та ефективність використання фінансових ресурсів. Вона відображає здатність регіону підтримувати фінансову рівновагу між доходами, видатками та зобов'язаннями в умовах відносної макроекономічної стабільності та інституційної визначеності.

Ключовими детермінантами фінансової безпеки регіону за звичайних умов є стабільність доходної бази місцевих бюджетів, прогнозованість міжбюджетних трансфертів, інвестиційна привабливість території, стійкість банківської та фінансової інфраструктури, а також контрольованість боргового навантаження. Сукупність цих чинників забезпечує передбачуваність фінансових потоків і мінімізацію дисбалансів у бюджетній системі.

У таких умовах домінують превентивно-стабілізаційні заходи забезпечення фінансової безпеки регіону, орієнтована на завчасне виявлення ризиків, їх мінімізацію та підтримання довгострокової збалансованості розвитку. Фінансова безпека має еволюційний характер, оскільки її зміни відбуваються поступово, під впливом структурних трансформацій та макроекономічних тенденцій, без різких системних зрушень.

За воєнних умов фінансова безпека регіону набуває кризово-адаптивного та ризик-домінантного характеру, що зумовлено функціонуванням регіональних фінансових систем у середовищі високої невизначеності, руйнування економічних зв'язків, деструкції виробничої бази та різкого зростання бюджетного навантаження. У таких умовах фінансова безпека втрачає ознаки стабільності й поступового розвитку та трансформується у здатність системи до швидкої адаптації й забезпечення базової життєздатності.

Основною проблемою є дестабілізація доходної бази місцевих бюджетів, що проявляється у скороченні податкових надходжень через падіння економічної активності, релокацію бізнесу та зупинку підприємств. Це обумовлює зростання залежності регіонів від державних трансфертів і міжнародної фінансової допомоги як основних стабілізаційних джерел.

Одночасно відбувається структурна переорієнтація бюджетних видатків на оборонні, гуманітарні та відновлювальні потреби, що змінює функціональні пріоритети регіональних фінансів. Посилюється роль фінансових резервів, механізмів оперативного перерозподілу ресурсів та інституційної гнучкості управління, яка забезпечує швидке реагування на кризові ситуації. При цьому зростають ризики порушення функціонування фінансової інфраструктури, зокрема банківської системи та платіжних каналів, що ускладнює рух фінансових потоків.

Тому, у воєнних умовах фінансова безпека регіону змінює свою концептуальну основу, переходячи від орієнтації на стабільний розвиток до моделі забезпечення фінансової життєздатності. У таких обставинах пріоритетного значення набуває не досягнення економічної ефективності, а підтримання безперервного функціонування фінансової системи регіону та гарантування фінансування критично важливих суспільних потреб.

З метою систематизації ключових відмінностей фінансової безпеки регіону у звичайний період та період війни доцільно здійснити порівняльний аналіз фінансової безпеки регіону за основними параметрами її функціонування у двох

зазначених режимах, що дозволяє більш чітко ідентифікувати трансформаційний характер даної дефініції (табл. 1)

Таблиця 1

Характеристика фінансової безпеки регіону у звичайний і воєнний періоди

Критерій	Звичайний (мирний) період	Період війни
Загальна характеристика	Системна стабільність і збалансований розвиток	Кризова адаптація та забезпечення життєздатності
Домінуюча функція	Розвиток і ефективність	Вживання та стійкість
Доходна база бюджету	Стабільна, прогнозована, диверсифікована	Скорочена, нестабільна, залежна від трансфертів
Витратна політика	Орієнтація на розвиток (інфраструктура, інвестиції)	Пріоритет оборони, безпеки, гуманітарних потреб
Ризики	Помірні, переважно економічні	Високі, комплексні (економічні, інституційні, фізичні)
Фінансове планування	Середньо- та довгострокове прогнозування	Короткострокове, оперативне реагування
Роль держави	Регулятор і координатор розвитку	Ключовий стабілізатор і донор ресурсів
Інвестиційна активність	Стабільне зростання	Різке падіння або переорієнтація на критичні сектори
Фінансова інфраструктура	Стабільно функціонує	Частково порушена або релокована
Критерій ефективності	Економічна ефективність і результативність	Життєздатність системи та швидкість відновлення
Концептуальна основа	Стійкість + розвиток	Резильєнтність + антикризове управління

Джерело: складено автором на основі [12; 13; 14]

У період воєнного стану забезпечення фінансової безпеки регіонів України набуває асиметричного та багаторівневого характеру, що зумовлено неоднорідністю впливу військових дій, різним рівнем руйнування економічного потенціалу територій, трансформацією виробничих ланцюгів і зміною логіки бюджетного перерозподілу. На відміну від мирного часу, коли фінансова безпека регіону переважно визначається його здатністю до самофінансування, інвестиційної привабливості та збалансованого розвитку, в умовах війни вона дедалі більше залежить від рівня безпекових ризиків, стійкості критичної інфраструктури та обсягів централізованої фінансової підтримки з боку держави й міжнародних партнерів.

Специфіка фінансової безпеки регіонів України в умовах війни визначається глибокою просторовою асиметрією впливу воєнних дій, що зумовлює формування різних моделей функціонування регіональних фінансових систем. Така диференціація обумовлює необхідність виокремлення окремих підходів до забезпечення фінансової безпеки залежно від типу території, рівня воєнних ризиків та ступеня збереження фінансового потенціалу (табл. 2).

Таблиця 2

Заходи забезпечення фінансової безпеки регіонів України в умовах війни

Тип регіонів	Характер фінансової безпеки	Основні заходи забезпечення фінансової безпеки
Тимчасово окуповані	Деформована, нефункціонуюча	Формування фондів реконструкції; розробка механізмів компенсації втрат; залучення міжнародної допомоги; створення моделей реінтеграції у бюджетну систему; відновлення податкового адміністрування та фінансового контролю
Прифронтові	Кризово-дотаційна, орієнтована на виживання	Розширення міжбюджетних трансфертів; державна та міжнародна підтримка; спрощення бюджетних процедур; створення резервних фондів; оперативний перерозподіл ресурсів; забезпечення фінансування соціальних видатків і критичної інфраструктури
Регіони підвищеного ризику	Адаптивно-превентивна, баланс нестабільності та стійкості	Ризик-орієнтоване бюджетне планування; диверсифікація доходів; розвиток фінансової інфраструктури; цифровізація управління; підтримка малого і середнього бізнесу; стимулювання критичних галузей
Тилові	Адаптивно-стабілізаційна, поєднання стабільності та трансформації	Гнучке бюджетне планування; удосконалення міжбюджетних відносин; підтримка підприємництва; стимулювання інвестицій; розвиток державно-приватного партнерства; оптимізація використання ресурсів
Регіони відносної безпеки	Стабілізаційно-зростаюча (центри економічної концентрації)	Управління фінансовими потоками; підвищення ефективності бюджетних видатків; розвиток інфраструктури; стратегічне планування; стимулювання інвестицій; інтеграція у європейський економічний простір

Джерело: складено автором на основі [11; 15; 16]

Тимчасово окуповані території України (Автономна Республіка Крим, частини Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей) формують

найбільш критичний сегмент у системі регіональної фінансової безпеки, оскільки перебувають поза ефективним контуром державного фінансового управління. Унаслідок втрати інституційного контролю з боку Української держави відбувається розрив базових каналів функціонування публічних фінансів, що включають адміністрування податків, бюджетне планування, казначейське виконання бюджетів та контроль за рухом фінансових ресурсів. Додатково спостерігається руйнування або блокування фінансової інфраструктури – банківської системи, платіжних механізмів, інвестиційних каналів і систем міжбюджетних відносин. У сукупності зазначене призводить до фактичної деформації фінансового простору окупованого регіону, в якому неможливо забезпечити ні фіскальну стабільність, ні відтворення фінансових потоків у межах національної економіки.

У таких умовах фінансова безпека як поняття втрачає свій функціональний зміст у класичному розумінні, оскільки відсутні ключові системоутворювальні елементи – бюджетна автономія, стабільна податкова база, інституційна спроможність органів влади та фінансова керованість території. Відповідно, йдеться не про забезпечення поточної фінансової безпеки, а про її умовну «консервацію» на період втрати контролю з подальшим формуванням механізмів відновлення. У цьому контексті стратегічні пріоритети державної політики зміщуються у площину довгострокових рішень, спрямованих на повоєнну реінтеграцію фінансових систем цих територій.

Ключовими інструментами забезпечення майбутньої фінансової безпеки виступають механізми компенсаційного та відновлювального характеру, зокрема створення спеціальних фондів реконструкції, формування системи оцінки та відшкодування втрат економічних агентів, а також запровадження інституційних механізмів залучення міжнародної фінансової допомоги для відбудови. Важливого значення набуває також розроблення моделей поетапної інтеграції деокупованих територій у національну бюджетну систему, що передбачає відновлення податкового адміністрування, казначейського

обслуговування бюджетів та фінансового контролю.

Прифронтові регіони України (частини Харківської, Донецької, Запорізької, Херсонської, Сумської та Чернігівської областей) функціонують в умовах підвищеної воєнної турбулентності, що формує специфічний тип фінансово-економічного середовища, який доцільно визначати як кризово-дотаційний. Така модель обумовлена системним порушенням базових передумов формування доходної частини місцевих бюджетів, зокрема через скорочення або зупинку діяльності підприємств, релокацію бізнесу, руйнування виробничої інфраструктури та зниження споживчої активності населення. Унаслідок цього відбувається істотна ерозія податкової бази, що унеможливує забезпечення фінансової самодостатності територій та посилює їх структурну залежність від зовнішніх джерел фінансування. Додатковим фактором виступає висока волатильність економічних процесів, яка ускладнює середньо- та довгострокове бюджетне планування і зумовлює домінування короткострокових управлінських фінансових рішень.

У цих умовах фінансова безпека прифронтових регіонів набуває характеру підтримання мінімально необхідного рівня функціонування фінансової системи, що орієнтована не на розвиток, а на збереження базової життєздатності територій. Провідну роль у забезпеченні такої стабільності відіграють міжбюджетні трансферти, які виступають основним компенсаторним механізмом дефіциту власних доходів місцевих бюджетів, а також цільова державна підтримка і міжнародна фінансова допомога, що виконують функцію стабілізаційних ресурсів у кризових умовах. Водночас особливого значення набуває інституційна адаптація системи управління публічними фінансами, зокрема через впровадження спрощених процедур бюджетного адміністрування, оперативних механізмів перерозподілу ресурсів та розширення використання резервних фондів.

Критично важливим напрямом забезпечення фінансової безпеки прифронтових територій є гарантування безперервності фінансування соціально

значимих бюджетних видатків і об'єктів критичної інфраструктури, включаючи освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та житлово-комунальне господарство. Саме ці сфери формують мінімальний рівень суспільної стійкості та запобігають поглибленню соціально-економічної дестабілізації. Позаяк фінансова безпека прифронтових регіонів трансформується у специфічну модель антикризового управління, в якій пріоритетом виступає не ефективність використання фінансових ресурсів, а забезпечення безперервності функціонування базових суспільних систем в умовах тривалих воєнних ризиків.

Регіони підвищеного ризику в Україні (Київська, Полтавська, Дніпропетровська, Одеська, Миколаївська та Кіровоградська області) в умовах воєнного стану формують специфічний тип фінансової безпеки, який можна охарактеризувати як проміжний між стабільною та кризовою моделлю. Їхня особливість полягає у відсутності постійних бойових дій за одночасного систематичного впливу загроз ракетних та дронівих атак, що створює стан хронічної невизначеності для економічних суб'єктів і органів місцевого самоврядування. Така ситуація зумовлює порушення передбачуваності фінансових потоків, оскільки навіть епізодичні інфраструктурні ураження призводять до тимчасового або структурного зниження економічної активності, скорочення податкових надходжень і підвищення витрат на відновлення критичних об'єктів. У результаті фінансова система цих регіонів функціонує в умовах постійної балансуєчої нестабільності, де будь-яке планування має ймовірнісний характер.

У таких умовах фінансова безпека набуває адаптивно-превентивної природи, що передбачає поєднання інструментів оперативного реагування з довгостроковими механізмами підвищення стійкості. Ключового значення набуває впровадження систем ризик-орієнтованого бюджетного планування, яке дозволяє враховувати потенційні шоки та формувати резерви для їх компенсації. Одночасно важливим є диверсифікаційний підхід до формування доходної бази місцевих бюджетів, що знижує залежність від окремих галузей або великих

платників податків і підвищує загальну фінансову стійкість територій.

Окремим напрямом забезпечення фінансової безпеки регіонів підвищеного ризику виступає підвищення інституційної та інфраструктурної стійкості фінансової системи, зокрема банківського сектору, платіжної інфраструктури та логістичних каналів руху фінансових ресурсів. У цьому контексті важливою є цифровізація фінансового управління, яка забезпечує безперервність бюджетних процесів навіть за умов фізичних загроз.

Крім того, суттєву роль відіграє стимулювання локальної економічної активності через підтримку малого та середнього бізнесу, розвиток критичних галузей виробництва та збереження інвестиційної привабливості територій. Сукупність зазначених заходів формує основу для збереження фінансової спроможності регіонів підвищеного ризику, забезпечуючи їх здатність не лише реагувати на загрози, а й підтримувати відносну економічну рівновагу в умовах тривалої невизначеності.

Тилові регіони України (Вінницька, Житомирська, Черкаська, Рівненська, Волинська та Хмельницька області) в умовах воєнного стану формують специфічний тип фінансової безпеки, який доцільно визначати як адаптивно-стабілізаційний. Його сутність полягає у поєднанні відносно стабільного функціонування базових фінансових інститутів із необхідністю швидкої адаптації до структурних змін, спричинених війною. Незважаючи на відсутність безпосередніх бойових дій, ці території зазнають суттєвого опосередкованого впливу через загрозу наступу з Білорусі, міграційні процеси, релокацію підприємств, зміну логістичних маршрутів і трансформацію регіональних ринків праці. Це зумовлює перерозподіл податкової бази, зростання навантаження на місцеві бюджети та необхідність оперативного перегляду пріоритетів регіональної бюджетної політики.

У таких умовах фінансова безпека тилових регіонів значною мірою визначається здатністю органів місцевого самоврядування та регіональних фінансових систем забезпечувати гнучкість бюджетного планування та

ефективність використання наявних фінансових ресурсів. Ключовим викликом стає інтеграція релокованого бізнесу, який одночасно виступає як фактор зростання доходної бази, так і джерело додаткового навантаження на інфраструктуру та соціальну сферу. Додатково посилюється потреба у фінансуванні соціальних видатків, пов'язаних із внутрішньо переміщеними особами, що вимагає перегляду підходів до міжбюджетного вирівнювання та посилення ролі державної підтримки.

Важливим елементом забезпечення фінансової безпеки в тилкових регіонах є стимулювання інвестиційної активності в умовах підвищеної невизначеності. Це передбачає формування сприятливого інституційного середовища для розвитку малого та середнього бізнесу, розширення доступу до фінансових ресурсів та зниження адміністративних бар'єрів. Одночасно значної ваги набуває впровадження інструментів державно-приватного партнерства як механізму залучення додаткових інвестицій у розвиток інфраструктури та соціально-економічних проєктів.

Регіони відносної безпеки в Україні (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Тернопільська та Чернівецька області) в умовах воєнного стану виконують специфічну системну функцію у національній економіці, яка виходить за межі традиційного розуміння територіального розвитку. Їхня роль полягає не лише у забезпеченні внутрішньої стабільності, а й у формуванні просторових «центрів стійкості», що акумулюють економічну активність, релокований бізнес, фінансові та людські ресурси. Така концентрація ресурсів є прямим наслідком перерозподілу економічної активності з більш ризикових територій і супроводжується інтенсифікацією фінансових потоків, зростанням підприємницької активності та розширенням інвестиційних процесів. Водночас зазначені процеси мають неоднозначний характер, оскільки економічне зростання відбувається в умовах інституційного та інфраструктурного перевантаження, що формує нові виклики для регіональних систем управління фінансами.

У цьому контексті фінансова безпека регіонів відносної безпеки набуває

ознак управління зростанням у кризових умовах, де ключовим завданням стає не лише збереження стабільності, а й забезпечення збалансованого розвитку за умов підвищеного навантаження на бюджетну та інфраструктурну системи. Додаткові виклики пов'язані з необхідністю швидкого розширення соціальної та комунальної інфраструктури, адаптації системи публічних фінансів до зростаючих видатків, а також підтримання ефективності використання бюджетних ресурсів в умовах їхнього обмеженого зростання. Це потребує впровадження більш гнучких моделей бюджетного планування, орієнтованих на результативність та пріоритетність фінансування критичних сфер.

Важливим стратегічним напрямом забезпечення фінансової безпеки таких регіонів є формування довгострокових моделей розвитку, які поєднують цілі відновлення, модернізації та інтеграції у європейський економічний простір. Це передбачає не лише зміцнення інституційної спроможності регіонального управління, а й розвиток інструментів стратегічного планування, стимулювання інвестиційної активності та підвищення конкурентоспроможності територій. Відтак регіони відносної безпеки трансформуються у ключові елементи національної системи фінансової стійкості, виконуючи роль платформ відновлення та довгострокового економічного зростання.

Таким чином, фінансова безпека регіонів України в умовах війни набуває багаторівневого та диференційованого характеру, де універсальні підходи до її забезпечення втрачають ефективність. Натомість формується необхідність впровадження територіально диференційованої фінансової політики, що враховує специфіку безпекового середовища, економічного потенціалу та інституційної спроможності кожного типу регіонів. Такий підхід дозволяє не лише забезпечити їх фінансову стійкість у короткостроковій перспективі, а й створити передумови для повоєнного відновлення та довгострокового розвитку національної економіки.

Висновки. Поставлена мета дослідження, що полягала в обґрунтуванні трансформації парадигми фінансової безпеки регіону в умовах війни, досягнута

шляхом комплексного аналізу теоретичних підходів, виявлення структурних змін у фінансовій безпеці регіонів та систематизації моделей їх забезпечення залежно від безпекового контексту. У процесі дослідження доведено, що в умовах воєнного стану фінансова безпека регіону перестає бути виключно індикатором стабільного розвитку і трансформується у поняття, що відображає здатність до адаптації, збереження функціональної цілісності та забезпечення базової життєздатності територій. Відповідно відбувається концептуальний перехід від парадигми «стійкість + розвиток» до моделі «адаптивна стійкість + антикризове управління», що змінює як зміст, так і інструментарій забезпечення фінансової безпеки.

У ході дослідження було вирішено ключові завдання, зокрема узагальнено наукові підходи до трактування фінансової безпеки регіону; сформульовано авторське визначення цієї дефініції з урахуванням воєнних трансформацій; здійснено порівняльний аналіз характеристик фінансової безпеки у мирний та воєнний періоди; обґрунтовано просторову диференціацію регіонів України за рівнем воєнних ризиків; визначено специфіку функціонування їх фінансових систем та систематизовано інструменти забезпечення фінансової безпеки для кожного типу територій. Отримані результати підтверджують, що універсальні підходи до управління регіональними фінансами втрачають ефективність у кризових умовах, поступаючись місцем територіально диференційованим моделям фінансової політики, орієнтованим на специфіку ризиків, ресурсного потенціалу та інституційної спроможності.

Водночас дослідження дозволило встановити, що фінансова безпека регіонів України в умовах війни формується як багаторівнева система, у межах якої кожен тип територій виконує власну функцію – від збереження мінімальної життєздатності (прифронтові регіони) до акумуляції ресурсів і забезпечення економічного відновлення (регіони відносної безпеки). Це свідчить про необхідність переходу до нової моделі державної регіональної фінансової політики, яка базується на принципах адаптивності, гнучкості, ризик-

орієнтованості та інституційної стійкості.

Разом з тим, проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблематики. Подальшого наукового опрацювання потребують питання кількісної оцінки рівня фінансової безпеки регіонів у динамічних воєнних умовах, розроблення інтегральних індикаторів адаптивної стійкості регіональних фінансових систем, а також моделювання сценаріїв їх відновлення у повоєнний період.

Список використаних джерел

1. Бурлуцький С. В., Бурлуцька С. В. Економічна та фінансова безпека регіонів в умовах децентралізації. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2015. №6 (223). С. 16-21.
2. Виклюк М. І. Структура фінансової безпеки регіону та характеристика її складових. *Ефективна економіка*. 2012. №10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1485> (дата звернення: 19.05.2026).
3. Ляхович О. О., Піддубна Л. В. Теоретичні засади забезпечення фінансової безпеки регіону. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Серія: Економічні науки*. 2022. Вип. 4. С. 80-89.
4. Неустроєв Ю. Г. Фінансова безпека регіону як складова економічної безпеки. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. 2022. Т. 27. Вип. 3. С. 50-54.
5. Нікольчук Ю. М. Фінансова безпека регіону: наукові підходи до ідентифікації поняття. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2020. №6. С. 73-77.
6. Матвійчук В. І., Нешко Р. М. Фінансова безпека регіону як складовий елемент фінансової безпеки держави. *Фінанси, облік, банки*. 2017. №1 (22). С. 125-134.
7. Руцишин Н. М., Костак З. Р. Стратегічні орієнтири фінансової безпеки

регіону. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 23. С. 537-541.

8. Cherpurnyi O., Deriuha A. An integrated approach to assessing the level of financial security of the region. *Економіка і регіон*. 2019. №4 (75). С. 28-34.

9. Дмитрієва О. І., Мордовцев О. С. Удосконалення методичних підходів щодо визначення напрямів фінансової безпеки регіонів України. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2023. №1. С. 72-85.

10. Бак Н. Фінансова безпека територіальних громад в Україні: сутність, структурні складові, загрози. *Світ фінансів*. 2019. №1 (58). С. 98-110.

11. Парубець О., Дуброва, Ю. Реформування механізму забезпечення фінансової безпеки територіальних громад України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 67. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-163> (дата звернення: 19.05.2026).

12. Будник Л., Ронська О., Лісецька Л. Фінансова безпека держави в умовах воєнного стану. *Галицький економічний вісник*. 2022. №4 (77). С. 138-147.

13. Доцяк І., Плець І. Фінансова безпека України в умовах війни. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2025. № 20. С.130-138.

14. Ситник Н. С., Кравченко Б. О. Фінансова безпека держави: загрози та виклики в умовах війни. *Modern Economics*. 2024. №44 (2024). С. 181-189.

15. Східницька Г. В., Шматковська Т. О., Хірівський Р. П. Фінансова безпека територіальних громад в умовах децентралізації під час дії військового стану. *АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ НАУК*. 2025. Вип. 7. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14679278> (дата звернення: 19.05.2026).

16. Buriak A., Pashko M. Ways to neutralize the risks and threats of global financial security in the current environment. *Економіка і регіон*. 2024. №4 (95). С. 89-96.